

Treści dydaktyczne związane z Duchem Świętym w programie katechezy biblijnej dla kandydatów do bierzmowania

Przygotowanie młodzieży do sakramentu bierzmowania wydaje się szczególnie ważnym zadaniem współczesnej katechezy. Tematyka ta jest poruszana w wielu publikacjach, których nie sposób wymienić ze względu na ich ilość. Tym bardziej warto zwrócić uwagę na pojawiające się monografie poświęcone temu zagadnieniu. Joanna Borowicz w swoim doktoracie o przygotowaniu młodzieży do bierzmowania przedstawiła sugestie czołowych katechetów polskich odnośnie do treści przygotowania bezpośredniego do bierzmowania¹. Wymieniany jest postulat bliższego poznania trzech Osób Boskich: Boga Ojca, Syna Bożego i Ducha Świętego² oraz bloku tematycznego o Duchu Świętym³.

Niniejszy artykuł z zakresu katechetyki materialnej z elementami dydaktyki katechezy przedstawia treści dydaktyczne związane z Du-

---

Beata STYPULKOWSKA – dr teologii, wykładowca Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie oraz pracownik Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie.

¹J. BOROWICZ, *Przygotowanie bezpośrednie młodzieży w Polsce do sakramentu bierzmowania. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2017, 216-254.

² Tamże, 221.

³ Tamże, 223-229; P. MAKOSA, *Katecheza młodzieży gimnazjalnej w Polsce. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2009, 506-509; S. OLEJNIK, *Dar. Wezwanie. Odpowiedź. Teologia moralna*, t. 4: *Podstawowe ukierunkowanie życia chrześcijańskiego*, Warszawa 1989, 55-56; K. FAFAFA, *My już posiadamy pierwsze dary Ducha*, w: *Dzisiejszy bierzmowany. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2005, 26-28; Cz. KRĄKOWIAK, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Aspekt pastoralno-liturgiczny*, w: *Dzisiejszy bierzmowany*, 158-169; TENŻE, *Bierzmowanie: teologia, liturgia, katecheza*, w: *Siedem sakramentów świętych w nauczaniu katechetycznym*, red. H. Słowińska, Lublin 2007, 67-87; TENŻE, *Bierzmowanie. Sakrament inicjacji chrześcijańskiej*, Lublin 2005, 154; D. KURZYDŁO, *Jaki model przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania? Katecheza bierzmowania*, w: *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwanie koncepcji*, red. P. Makosa, Lublin 2010, 266-284.

chem Świętym zaproponowane w przygotowywanym programie katechezy biblijnej dla kandydatów do bierzmowania, przeznaczonym do realizacji w parafii. Najpierw przedstawiono kierunkowe cele wychowawcze i poznawcze, następnie materiał dydaktyczny odnoszący się do Ducha Świętego oraz formy i metody dydaktyczne służące przekazowi treści nauczania. Nie jest to cały materiał dydaktyczny związany z Osobą Ducha Świętego. Przewidziana jest jeszcze tematyka związana z działaniem Ducha Świętego w życiu chrześcijanina, poruszająca zagadnienie darów i owoców Ducha Świętego oraz charyzmatów. Ze względu na objętość pojedynczego artykułu zdecydowano się na przedstawienie tych treści w oddzielnej publikacji.

1. Kierunkowe cele wychowawcze i poznawcze

W parafialnej katechezie biblijnej, w przeciwieństwie do szkolnej nauki religii, najważniejsze jest kształtowanie postaw. Dlatego też na pierwszym miejscu wymienione są cele wychowawcze, następnie poznawcze. W programie sformułowano cele wychowawcze dotyczące działań i postaw oraz cele poznawcze, czyli nauczania dotyczące wiadomości i umiejętności, opierając się na taksonomii celów⁴. Przyjęto kategorie „wiadomości i umiejętności” zamiast „wiedzy i umiejętności”, jak sugeruje podstawa programowa katechezy, gdyż według Encyklopedii PWN wiedza jest to „ogół wiarygodnych informacji o rzeczywistości wraz z umiejętnością ich wykorzystywania”⁵. Wiedza zatem zakłada umiejętności. Poza tym w powszechnie znanych taksonomiach celów nauczania występuje kategoria wiadomości.

W celach wychowawczych wyróżniono działania i postawy. Oczekiwanym osiągnięciem ucznia odnoszącym się do działań będzie podejmowanie indywidualnej lektury Pisma Świętego; indywidualna i wspólnotowa modlitwa; udział w liturgii Kościoła i przystępowanie do sakramentów świętych. Oczekiwanym osiągnięciem ucznia odnoszącym się do postawy będzie słuchanie i wprowadzanie w życie słowa Bożego; otwarcie się na działanie Ducha Świętego; rozeznawanie swojego życiowego powołania i powołania do służby w Kościele.

W celach poznawczych, czyli celach nauczania wyróżniono wiadomości i umiejętności. Wiadomości obejmują treści kształcenia zgrupo-

⁴ B. NIEMIERKO, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002, 31-51; TENŻE, *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 1997, 85-97.

⁵ *Wiedza*, w: <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/wiedza.html>, [14.07.2018].

wane w trzech blokach tematycznych: o Duchu Świętym, o Kościele, o sakramencie bierzmowania i innych sakramentach inicjacji chrześcijańskiej. Natomiast oczekiwanym osiągnięciem ucznia odnoszącym się do umiejętności będzie przeprowadzanie katechetycznej interpretacji tekstów biblijnych i posługiwanie się katechetycznymi metodami biblijnymi.

Program uwzględnia również podstawy programowe oraz tematykę międzyprzedmiotową⁶, do których można zaliczyć kompetencje czytelnicze. Zaleceniem wynikającym z *Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej* jest wprowadzenie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelniczych oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury⁷. Szkoła podejmuje działania mające na celu rozbudzenie u uczniów zamiłowania do czytania⁸. Ważne jest, aby zainteresować ucznia czytaniem na poziomie szkoły podstawowej. Uczeń powinien mieć zapewniony kontakt z książką, m.in. przez udział w zajęciach, na których czytane są na głos przez nauczycieli fragmenty lektur⁹. W katechezie biblijnej zwraca się uwagę na samodzielne korzystanie przez ucznia z egzemplarza Pisma Świętego oraz z różnych książek, które mają mu pomóc w rozumieniu perykop biblijnych. Podczas nabożeństw słowa Bożego tekst biblijny jest w sposób podniosły proklamowany i wyjaśniany podczas homilii. Wskazane jest także uroczyste wręczenie uczniom egzemplarza Pisma Świętego na początku formacji przygotowującej do sakramentu bierzmowania. Jedną z najważniejszych umiejętności zdobywanych w szkole jest czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów¹⁰. W odniesieniu do tekstów biblijnych chodzi o rozumienia słowa Bożego oraz medytowanie nad nim w celu zastosowania go

⁶ E.G. WRAGG, *Trzy wymiary programu*, tłum. K. Kruszewski, Warszawa 1999, 60.

⁷ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej*, Dz.U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356, 12.

⁸ Tamże, 12.

⁹ Tamże, 13.

¹⁰ Tamże, 12.

w życiu. Pomocą w interpretacji tekstów biblijnych mogą być zasoby internetowe. Szkoła ma przygotowywać ucznia do świadomego i odpowiedzialnego korzystania z Internetu, w tym krytycznej analizy informacji¹¹. W odniesieniu do katechezy biblijnej ma to również swoje zastosowanie. Podstawa programowa kształcenia ogólnego zwraca uwagę, że dzieci, które dużo czytają, mają bogaty zasób słownictwa, z łatwością nazywają swoje uczucia i wchodzą w relacje z rówieśnikami, rzadziej sprawiają kłopoty wychowawcze, mając lepiej rozwiniętą wyobraźnię umożliwiającą obiektywne spojrzenie na zachowania własne i innych, w konsekwencji lepiej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi, a także funkcjonowaniem w społeczności szkolnej¹². Poza tymi korzyściami wynikającymi z czytania książek, czytelnik słowa Bożego jest przygotowany do nawiązywania osobistego kontaktu z Bogiem, z Pisma Świętego czerpiąc wzorce modlitwy i znajdując w nim własne uczucia i postawy. W świetle słowa Bożego potrafi ocenić swoje zachowanie i kształtować sumienie. Poza tym przez czytanie tekstów biblijnych poznaje, kim jest Bóg i Jego zbawczy plan wobec swojego życia, wzrasta jego wiara i dokonuje się spotkanie z Jezusem Chrystusem, który jest Słowem Bożym. Znajomość Biblii umożliwia czynne i świadome uczestnictwo w liturgii, zaangażowanie podczas katechezy, a także odkrywanie swojego miejsca w Kościele.

W Podstawie programowej katechezy klas V-VIII występuje 6 zagadnień biblijnych przy zadaniu rozwijania poznania wiary¹³, 1 odniesienie biblijne przy zadaniu wychowania liturgicznego¹⁴, 6 zagadnień biblijnych przy zadaniu formacji moralnej¹⁵, 2 zagadnienia biblijne przy zadaniu wychowania do modlitwy¹⁶, 1 odniesienie biblijne przy zadaniu wychowania do życia wspólnotowego¹⁷ oraz 1 odniesienie biblijne przy zadaniu wprowadzenia do misji¹⁸. Z elementami biblijnymi związanych jest 152 wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy, umiejętności i postaw. W całej Podstawie programowej klas V-VIII występuje 437

¹¹ Tamże, 13.

¹² Tamże.

¹³ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce. Dokument przyjęty podczas 379. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski 8 czerwca 2018 roku* (PP), Częstochowa 2018, A9-14 – PP, 61-65.

¹⁴ Tamże, 66 – B3.2.

¹⁵ Tamże, 70-73 – C3-5; C7; C9-10.

¹⁶ Tamże, 74 – D2-3.

¹⁷ Tamże, 75 – E2.

¹⁸ Tamże, 78 – F1.

wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy, umiejętności i postaw¹⁹. Nawet, gdy są one rozłożone na cztery lata nauki szkolnej, to wychodzi ponad sto celów rocznie, a niektóre z nich są bardzo rozbudowane i niemożliwa jest ich realizacja w czasie jednej jednostki lekcyjnej. Dlatego też przejście niektórych celów z Podstawy programowej i ich realizacja w ramach katechezy parafialnej są w pełni uzasadnione. Według założeń przedstawionych w Podstawie programowej treści katechezy parafialnej mają korelować z treściami nauki religii w szkole²⁰. W naszym przypadku niektóre treści z Podstawy programowej zostały przejęte przez program katechezy biblijnej. Chodzi o następujące zagadnienia występujące w Podstawie programowej klas V-VIII szkoły podstawowej: A9; A13-14; B4-6; D2; E2 oraz zagadnienia C9 i E10 z Podstawy programowej szkoły ponadpodstawowej.

W szkole podstawowej zagadnienie A9 dotyczy podstawowych wiadomości o Piśmie Świętym, w tym zasad interpretacji Starego i Nowego Testamentu²¹. Przy tym zagadnieniu w wymaganiach szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności nie ma wyszczególnionych wiadomości i umiejętności dotyczących katechetycznej interpretacji tekstów biblijnych. Przy postawach natomiast jest sprecyzowany cel, że uczeń „zachowuje kościelne zasady przy interpretacji tekstów biblijnych”²². Nie jest to zatem umiejętność sprawdzana i oceniana przez katechetę, gdyż przy postawach jest wyraźna informacja, że nie podlegają one ocenie szkolnej. W katechezie parafialnej warto zatem kształtować i sprawdzać umiejętność poprawnej interpretacji tekstów biblijnych.

W szkole podstawowej zagadnienie A13 uwzględnia orędzie poszczególnych Ewangelii. Dzięki liturgicznemu cyklowi A, B, C można w każdym roku formacyjnym przedstawić charakterystykę specyfiki i przesłania poszczególnych Ewangelii²³, nie ograniczając się oczywiście jedynie do Ewangelii synoptycznych.

W szkole podstawowej zagadnienie A14 uwzględnia przedstawienie działania Ducha Świętego w Kościele i w życiu chrześcijanina. W wymaganiach szczegółowych podano, że uczeń w oparciu o teksty biblijne i nauczanie Kościoła ma opisać naturę, sposób obecności i działania Ducha Świętego w Kościele oraz życiu chrześcijanina, wymienić i omówić

¹⁹ Tamże, 58-80.

²⁰ Tamże, 93.

²¹ Tamże, 61.

²² Tamże.

²³ Tamże, 63 – A13.5.

dary Ducha Świętego i wyjaśnić ich znaczenie, omówić owoce działania Ducha Świętego²⁴.

W szkole podstawowej zagadnienia B4-6 w całości dotyczą sakramentów inicjacji chrześcijańskiej²⁵. Uznano je za kluczowe dla programu katechezy biblijnej w parafii. Przejęto wszystkie związane z nimi wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności, a ich sprawdzenie przewidziano podczas egzaminu końcowego przed przyjęciem sakramentu bierzmowania. W odniesieniu do sakramentu chrztu Podstawa programowa przewiduje następujące wymagania szczegółowe: uczeń wyjaśnia, czym jest sakrament chrztu świętego (B4.1.); omawia znaczenie i skutki chrztu świętego (B4.2.); uzasadnia godność chrześcijanina wynikającą z chrztu świętego (udział w misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej) (B4.3.)²⁶. W odniesieniu do sakramentu bierzmowania Podstawa programowa przewiduje następujące wymagania szczegółowe: uczeń wyjaśnia, czym jest sakrament bierzmowania (B5.1.); opisuje i wyjaśnia obrzędy bierzmowania (B5.2.); przedstawia istotę, skutki i konsekwencje egzystencjalne bierzmowania (B5.3.3.); omawia znaczenie sakramentu bierzmowania dla życia chrześcijanina (B5.4.); wymienia dary Ducha Świętego (B5.5.); podaje właściwe motywy przyjęcia sakramentu bierzmowania jako dopełnienia chrztu (B5.6.); uzasadnia konieczność dalszej formacji chrześcijańskiej (B5.7.)²⁷. W odniesieniu do Eucharystii Podstawa programowa przewiduje następujące wymagania szczegółowe: uczeń wyjaśnia rozumienie Eucharystii jako ofiary Chrystusa i Kościoła oraz uczy miłości (B6.1.); uzasadnia, dlaczego Eucharystia jest centrum liturgii i życia chrześcijańskiego (B6.2.); wymienia elementy Mszy świętej i wyjaśnia ich znaczenie (B6.3.)²⁸.

W szkole podstawowej zagadnienie D2 dotyczy biblijnych wzorów modlitwy i przykładów osób żyjących modlitwą²⁹.

W szkole podstawowej zagadnienie E2 zawiera element dotyczący biblijnych obrazów Kościoła³⁰. W katechezie parafialnej to zagadnienie zostanie podjęte. Uczestnik będzie charakteryzował najważniejsze obrazy biblijne Kościoła (E2.2.).

²⁴ Tamże, 65 – A14.1; A14.2; A14.3.

²⁵ Tamże, 67.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, 74.

³⁰ Tamże, 75.

W ramach realizacji formacji roku mistagogicznego z Podstawy programowej szkoły ponadpodstawowej zostaną przejęte dwa zagadnienia: C9 i E10. Zagadnienie C9 dotyczy rodzajów powołań w Kościele i sposobów ich realizacji³¹. W wymaganiach szczegółowych podano, że uczeń definiuje powołanie (C9.1.); wymienia i charakteryzuje drogi realizacji powołania (C9.2.) oraz charakteryzuje wybrane drogi powołania chrześcijańskiego (C9.3.). Przy postawach podano, że uczeń rozpoznaje własne powołanie i podejmuje działania adekwatne do niego (C9.a.)³². Z zagadnieniem tym wiąże się problematyka charyzmatów, której poświęcony jest punkt E10³³. Uczeń ma wymienić charyzmaty i wyjaśnić ich specyfikę (E10.1.) oraz wskazać na związek między charyzmatem a urzędem w Kościele (E10.2.).

2. Materiał dydaktyczny programu katechezy biblijnej dotyczący Ducha Świętego i Jego działania

Przedstawiony materiał dydaktyczny zawiera treści, które będą służyły do przygotowywania spotkań formacyjnych w parafii. Odpowiedzialni za katechetyczną formację będą sporządzali plan dydaktyczny oraz opracowywali tematykę nabożeństw słowa Bożego i konspekty spotkań w grupach. Materiały te będą wynikały z osobistego studium biblijnego katechetów i będą dostosowane do środowiska, w którym będzie realizowany program katechezy biblijnej. Koncepcja programu katechezy biblijnej opiera się na specyfice głoszenia słowa Bożego. Posługa głoszenia słowa Bożego ma charakter prorocki, co wymaga od katechety postawy słuchania Boga i w Jego obecności przygotowywania się do posługi. Ważne jest, aby działanie katechetyczne było przemodlone i przygotowane, wynikało z otwartości odpowiedzialnych za katechezę na działanie Ducha Świętego.

W przygotowaniu kandydatów do bierzmowania jednym z ważniejszych zadań jest przekazanie uczniom wiadomości o Duchu Świętym, aby mogli oni Go poznać i nawiązać z Nim osobową relację. Tylko w Duchu Świętym możliwa jest więź z Chrystusem i Ojcem. Biblijne wiadomości o Duchu Świętym są podstawą do otwierania się na Jego moc i działanie w czasie modlitwy. Stary Testament koncentruje się na

³¹ Tamże, 110.

³² Tamże.

³³ Tamże, 121.

obecności i mocy Ducha Świętego w okresach kryzysów narodowych i w życiu wybranych jednostek. Natomiast Nowy Testament skupia uwagę nade wszystko na obecności i mocy Ducha Świętego w życiu Jezusa, a następnie przez Niego w życiu wszystkich Jego uczniów³⁴.

Treści katechezy dotyczące osoby Ducha Świętego i Jego działania przeznaczone są do realizacji w czasie katechezy wtajemniczającej. Osoba Ducha Świętego ma być przedstawiona na spotkaniach w grupach katechetycznych oraz podczas celebracji liturgicznej. Dodatkowo treści katechetyczne będą poznawane podczas indywidualnego studium biblijnego prowadzonego przez katechizowanego. Dla własnego studium ucznia na początku roku szkolnego proponowana jest Ewangelia danego roku (A, B, C), ze zwróceniem uwagi na fragmenty, w których występuje Duch Święty; następnie w Wielkim Poście katechizowani będą mieli do wyboru: Pierwszą i Drugą Księgę Samuela, Księgę Jonasza, cztery pieśni o Słudze Jahwe lub psalmy mesjańskie; w Okresie wielkanocnym proponowana będzie lektura Dziejów Apostolskich.

2.1. Duch Boży w Starym Testamencie

Katechizowanych należy zapoznać z prawdą, że w języku Biblii nie ma odrębnego słowa na określenie ducha. Pojęcie to wyrażano za pomocą metaforycznych słów, które dosłownie znaczą wiatr i oddech (hebr. *rûah*, gr. *pneuma*)³⁵. Czasem trudno jest odróżnić, czy hebrajski rzeczownik *rûah* oznacza Ducha Bożego czy wiatr jako tajemniczą moc posyланą przez Boga (Por. Wj 14, 21; Lb 11, 31)³⁶. W Starym Testamencie Duch Święty nie jest jeszcze objawiony jako osoba³⁷. Duch Święty jako osoba ukazany jest dopiero w Nowym Testamencie.

Działanie i objawienie się Ducha Świętego dokonuje się jakby w trzech nurtach: mesjańskim, dotyczącym zbawienia; prorockim, wiążącym się ze słowem i świadectwem; ofiarniczym, ukazującym służbę

³⁴ G.F. HAWTHORNE, *Duch Święty*, w: *Słownik późnych ksiąg Nowego Testamentu i pism Ojców apostołskich*, red. R.P. Martin – P.H. Davids, red. wyd. polskiego J. Kręciło, Warszawa 2014, 195.

³⁵ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B.M. Metzger – M.D. Coogan, kons. wyd. polskiego W. Chrostowski, Warszawa 1996, 121.

³⁶ M. WENK, *Duch Święty*, w: *Słownik nauczania Jezusa oraz tematów czterech Ewangelii*, red. J.B. Greek – J.K. Brown – N. Perrin, Warszawa 2017, 146.

³⁷ J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1990, 226.

i poświęcenie się³⁸. Nurt mesjański związany jest z sędziami, królami i Mesjaszem; nurt prorocki związany jest z prorokami; nurt ofiarniczy związany jest ze Sługą Jahwe³⁹. W tych trzech nurtach będzie ukazane posłannictwo Jezusa.

W Księdze Sędziów odniesienia do *rûah* pojawiają się głównie w kontekście posługi namaszczonego Duchem przywódców, którzy troszczyli się o naród⁴⁰. Sędziowie izraelscy zostali powołani przez Ducha Bożego, niczego się nie spodziewając. Ci prości synowie chłopscy, jak Samson, Gedeon i Saul, zostali nagle i całkowicie przemienieni. Saul jest pierwszym królem. Sędziowie byli wybawicielami czasowymi, kiedy wypełnili zadania, Duch Święty ich opuszczał. Królowie spełniali funkcje o charakterze stałym. Obrzęd ich namaszczenia, którym byli poświęceni na ową służbę, ukazuje niezniszczalne znamię Ducha Świętego i obdarza ich świętą godnością (1 Sm 10, 1; 16, 13)⁴¹. Namaszczenie rytualne nie wystarcza do tego, by z królów uczynić wierne sługi Boga, którzy zapewnią ludowi zbawienie, sprawiedliwość i pokój. Do tego jest potrzebne bardziej przenikające działanie Ducha Świętego, namaszczenie dokonane wprost przez Boga, który naznacza Mesjasza⁴².

Początkowo do najbardziej charakterystycznych doświadczeń przypisywanych działaniu Ducha należą ekstazy (1 Sm 10, 6-11; 1 Sm 10, 6-11)⁴³. Takie było pierwotne znaczenie słowa „prorokować”. Niektórzy prorocy w okresie przed wygnaniem chcieli oddzielić swoje powołanie prorockie od ekstatycznych uniesień, które nazywano prorokowaniem (Oz 9, 7; Mi 2, 11; 1 Sm 9, 9)⁴⁴. Wielcy prorocy siłę, która ich wzięła w swoje posiadanie, nazywają ręką Boga (Iz 8, 11; Jr 1, 9; 15, 17; Ez 3, 14)⁴⁵. Słowa, które głoszą, pochodzą od nich, i oni sami wiedzą, kosztem jakiego wysiłku. Lecz te słowa nie zrodziły się w nich, są to słowa samego Boga. W ten sposób zarysowuje się związek między słowem Boga a Jego Duchem⁴⁶. Duch Święty nie stwarza w proroku jakiejś nowej osobowości, ale przekazuje mu sens i tajemnicę własnej działalności. Duch

³⁸ Tamże, 227.

³⁹ Tamże, 227-228.

⁴⁰ M. WENK, *Duch Święty*, w: *Słownik nauczania Jezusa*, 146.

⁴¹ J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, 227.

⁴² Tamże.

⁴³ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 121; M. WENK, *Duch Święty*, w: *Słownik nauczania Jezusa*, 146.

⁴⁴ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 121.

⁴⁵ J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, 228.

⁴⁶ Tamże, 228.

Święty jest już nie tylko „rozumieniem i mocą”, ale także „poznaniem Boga” (Iz 11, 3)⁴⁷. Otwierając proroków na słowo Boże Duch Święty sprawia, że „stoją gotowi” (Ez 2, 1; 3, 24), by mówić do ludu (Ez 11, 5). W ten sposób Duch Święty czyni z nich świadków⁴⁸.

U późniejszych proroków Duch nabiera istotnego znaczenia⁴⁹. Ezechiel przeważnie używa terminu *rûah*, nie precyzując, że chodzi o Ducha Bożego. Najważniejszym tekstem u tego proroka jest wizja wysuszonych kości (Ez 37, 1-14). Zgodnie z wolą Bożą prorok wezwał życiodajny oddech czy wiatr, czy Ducha Bożego, żeby przybył i ożywił wyschłe kości⁵⁰. Prorocy wyrażali oczekiwanie na powszechne „wylanie” Ducha Bożego (Iz 32, 15), przyjmując założenie, że odnowy ludu Bożego może dokonać tylko Bóg⁵¹. Odnowa przedstawiana jest jako rezultat bezpośredniego wylania Ducha na ludzi (Iz 32, 15-18; 44, 1-5; Ez 37, 1-14; Jl 3, 1-5) albo jako rezultat posługi namaszczonego Duchem Mesjasza-Sługi (Iz 11, 1-4; 42, 1-4; 61, 1-4)⁵². Charakterystyczną cechą ery mesjańskiej będzie udzielenie Ducha Bożego wszystkim, wielkim i małym, starszym i młodszym, mężczyznom i kobietom (Jl 3, 1-2)⁵³. To wylanie Ducha Świętego będzie nowym stworzeniem, nową wrażliwością na słowo Boże, wiernością wobec Jego słowa i przymierza (Iz 59, 21; Ps 143, 10; Ez 36, 27)⁵⁴. Sługa Jahwe będzie głosił sprawiedliwość wszystkim narodom i przez swoje cierpienia usprawiedliwi wielu (Iz 53, 11), to znaczy wprowadzi ich znów do sprawiedliwości⁵⁵, a ponieważ to król ustanawia sprawiedliwość, zatem misja Sługi Jahwe ma coś w sobie z roli króla. Zadania prorockie i mesjańskie zbiegają się razem w działaniu Ducha Świętego. Poza tym Sługa Jahwe to Ten, w którym Bóg ma upodobanie (Iz 42, 2), dlatego też oczekuje od Niego ofiar, a całe życie i śmierć Sługi, poświęcone Bogu, stanowią przebłaganie za grzechy i wyjednują zbawienie⁵⁶.

W całym Starym Testamencie słowo Boże i Duch nie przestają razem działać. Jeżeli Mesjasz może zachowywać naukę Prawa i wprowa-

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 121.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże.

⁵² M. WENK, *Duch Święty*, w: *Słownik nauczania Jezusa*, 146.

⁵³ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 122.

⁵⁴ J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, 229.

⁵⁵ Tamże, 228.

⁵⁶ Tamże.

dzać sprawiedliwość to dlatego, że ma Ducha; jeżeli prorok może głosić słowo to dlatego, że jest we władaniu Ducha; jeżeli Izrael któregoś dnia będzie mógł przyłgnąć do tego słowa, to stanie się to tylko w Duchu. Te dwie potęgi, chociaż nierozdzielne, mają inne role. Słowo przenika od zewnątrz, niczym miecz; Duch działa od wewnątrz. Słowo można usłyszeć i poznać; Duch jest niewidzialny. Słowo jest objawieniem; Duch powoduje przemianę wewnętrzną. Ten związek i podział ról między Słowem a Duchem odnajdziemy również w Nowym Testamencie. Słowo Boże stało się ciałem wskutek działania Ducha Świętego i niczego nie czyni bez Ducha, dopełnienie zaś Jego dzieła jest darem Ducha⁵⁷.

2.2. Duch Święty w Nowym Testamencie

Nowy Testament ogłasza spełnienie się eschatologicznej nadziei na udzielenie Ducha, głoszonej przez proroków. Podkreśla się dwa elementy, ściśle ze sobą powiązane: przyjście Tego, w którym stale przebywa Duch, i wylanie Ducha na „wszelkie ciało”⁵⁸. Jezus jest rozpoznany jako oczekiwany Mesjasz, na którym spoczął i pozostał Duch (J 1, 33). To rozpoznanie miało miejsce w czasie chrztu w Jordanie. Jan Chrzciciel oczekując Mesjasza, oczekiwał tym samym Ducha Świętego w całej Jego mocy⁵⁹. W sposób widzialny, w postaci gołębicy, zstąpił na Chrystusa Duch Święty. Nie oznacza to wcale, że związek Ducha z Jezusem został wtedy zapoczątkowany, ale wtedy nastąpiło objawienie. Jan w szczególny sposób widział w chrzcie Jezusa epifanię preegzystującego Syna (J 1, 29-34). W opowiadaniach o narodzeniu Jezusa kładzie się akcent na poczęcie „za sprawą Ducha” (Mt 1, 18; Łk 1, 35). Obecność Ducha Świętego w Jezusie sięga samych początków bytu Jezusa⁶⁰. Jezus w synagodze w Nazarecie wyraźnie potwierdził, że jest właśnie Tym, w którym wypełniły się proroctwa mesjańskie (Łk 4, 16-21). Jezus działa w Duchu Świętym (Łk 6, 19; 8, 46; 10, 21). Jednakże w przeciwieństwie do natchnionych mężów Starego Testamentu, Jezus nie odczuwa obecności Ducha Świętego jako pewnej siły, która przyszła do Niego z zewnątrz, On jest w Duchu. Duch jest u Niego, jest to Jego własny Duch (J 16, 13-15)⁶¹. Wzmianki o Duchu Świętym występują zwłaszcza u Łukasza (Łk 4, 1. 14. 16-21; 11, 20; 12, 10). Potwierdzenie tożsamości Jezusa do-

⁵⁷ Tamże, 229.

⁵⁸ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 122.

⁵⁹ J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, 229.

⁶⁰ Tamże, 230.

⁶¹ Tamże, 231.

konuje się przede wszystkim dzięki obecności i działaniu w Nim Ducha Świętego (Mt 12, 28; por. 1 J 5, 6-12). Odrzucenie świadectwa Ducha Świętego jest grzechem znacznie cięższym niż odrzucenie świadectwa Jezusa o sobie samym (Mt 12, 31; J 5, 31-36). Życie Jezusa przedstawia się jako życie w pełni kierowane przez Ducha Świętego (J 3, 34; Dz 10, 38). Duch Święty był obecny w każdym istotnym momencie ziemskiego życia Jezusa – w chwili Jego poczęcia i narodzin, w Jego życiu i posłudze, w chwili śmierci⁶². Autor Listu do Hebrajczyków wspomina o obecności i mocy Ducha Świętego w chwili śmierci Jezusa (Hbr 9, 14). W mocy Bożego Ducha sługa Jahwe oddaje swoje życie Bogu jako ofiarę za grzechy wielu, niosąc na sobie ich grzech i zapewniając im usprawiedliwienie⁶³. Tylko Jezus jest napełniony Duchem Świętym od wieczności i tylko On może udzielić Ducha Świętego innym⁶⁴. Po swej śmierci i zmartwychwstaniu Jezus zsyła Kościołowi dar Ducha Świętego⁶⁵. Łukasz zesłanie Ducha Świętego umiejscawia w dzień Pięćdziesiątnicy (Dz 2, 1), Jan w wieczór Wielkanocy (J 20, 22).

Jedyna formalna nauka o Duchu Świętym występuje w Ewangelii według św. Jana⁶⁶, w pięciu wypowiedziach o Paraklecie (J 14, 15-17; 14, 25-26; 15, 26; 16, 4-11; 16, 12-15). Termin Paraklet należy do języka prawniczego i oznacza doradcę, obrońcę, w przeciwieństwie do oskarżyciela, który nazywany jest *diabolos* – diabeł, szatan (Ap 12, 10). Paraklet będzie dla uczniów tym, czym był dla nich Jezus, a przyjście Parakleta będzie równoznaczne z przyjściem samego Jezusa (J 14, 18). Nauczanie Parakleta będzie skupiało się na Jezusie i Jego nauce (J 14, 26; 15, 26; 16, 14). Paraklet przekaże nauki Jezusa całemu światu (J 16, 8). Paraklet doprowadzi uczniów do „całej prawdy”, która jest identyczna z Jezusem (J 16, 13). Paraklet pozostanie z uczniami na zawsze, w przeciwieństwie do Jezusa, który musiał odejść (J 14, 16; 16, 7). Obecność Parakleta jest niewidzialna i wewnętrzna (J 14, 17)⁶⁷.

Dzieje Apostolskie są jakby „Ewangelią Ducha Świętego”⁶⁸. Jest opisane w niej Zesłanie Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy (Dz 2, 1-13). Pięćdziesiątnica była żydowskim Świętem Tygodni (Pwt 16,

⁶² G.F. HAWTHORNE, *Duch Święty*, w: *Słownik późnych ksiąg Nowego Testamentu i pism Ojców apostołskich*, 195.

⁶³ Tamże, 194-195.

⁶⁴ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 122.

⁶⁵ J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, 232.

⁶⁶ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 122.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, 232.

9-12), zwanym także „dniem pierwocin” (Lb 28, 26), ponieważ wtedy ofiarowano Bogu pierwsze plony pszenicy (Wj 34, 22). Do tego pierwotnego znaczenia stopniowo doszło świętowanie Przymierza zawartego na Synaju i daru Prawa pięćdziesiąt dni po wyjściu z Egiptu⁶⁹. Dar pięćdziesiątnicy Piotr interpretuje zarówno jako wypełnienie się Bożej obietnicy przekazanej przez proroka Joela (Dz 2, 17-21, Jl 3, 1-3), jak i jako bezpośredni skutek tego, że zmartwychwstały i wywyższony Chrystus wylał na swój Kościół dar Ducha Świętego (Dz 2, 32-33)⁷⁰. Łukasz buduje uderzającą paralelę między Pięćdziesiątnicą a chrztem Jezusa: jak ochrzczony Jezus w trakcie modlitwy otrzymuje Ducha Świętego, który udziela mu mocy do głoszenia Dobrej Nowiny, tak modlący się Kościół otrzymuje dar Ducha dla świadczenia o zmartwychwstałym Jezusie⁷¹. Oprócz Żydów również Samarytanie (Dz 8) i poganie (Dz 10) zostali w pełni włączeni do grona odbiorców daru Ducha⁷². Duch Święty to Duch Jezusa, który sprawia, że ponawiane są czyny Jezusa i głosi się Jego naukę (Dz 4, 30; 5, 42; 6, 7; 9, 20; 18, 5; 19, 10. 20). Duch Święty jest siłą, która rozprzestrzenia Kościół „aż po krańce ziemi” (Dz 1, 8). Niekiedy Duch Święty zstępuje wprost na pogan (Dz 10, 44), dając tym samym dowód, że jest wylany „na wszelkie ciało” (Dz 2, 17). Kiedy indziej wysyła się ze specjalną misją tych, których Duch sam wybierze: Filipa (Dz 8, 26. 29-30), Piotra (Dz 10, 20), Pawła i Barnabę (Dz 13, 2. 4). Duch Święty towarzyszy działaniu apostołów (Dz 16, 6-7), pieczętuje ich decyzje (Dz 15, 28), sprawia, że słowo „wzrasta i pomnaża się” (Dz 6, 7; 12, 24).

W listach Pawłowych o różnicy między Chrystusem a Duchem Świętym mówi się w kategoriach dwóch aspektów tego samego działania Boga. Misja Jezusa ukazuje obiektywny, czyli zewnętrzny aspekt działania Boga. Misja Ducha Świętego ukazuje subiektywny, czyli wewnętrzny aspekt działania Boga (1 Kor 2; Ga 4, 4-6)⁷³. Być „w Chry-

---

⁶⁹ J.B. ALSAC, *Łaska chrztu w Duchu Świętym*, tłum. M. Szewc-Osiecka, Kraków 2018, 103; G. HAYA PRATS, *L'Esprit force de l'Église. Sa nature et son activité d'après les Actes des Apôtres*, Paris 1975, 188; G.F. HAWTHORNE, *Duch Święty*, w: *Słownik późnych ksiąg Nowego Testamentu i pism Ojców apostołskich*, 195.

⁷⁰ J.B. ALSAC, *Łaska chrztu w Duchu Świętym*, 104-106.

⁷¹ Tamże, 106-107; M.A. CHEVALIER, *Souffle de Dieu. Le Saint-Esprit dans le Nouveau Testament*, t. I, Paris 1978, 181.

⁷² G.F. HAWTHORNE, *Duch Święty*, w: *Słownik późnych ksiąg Nowego Testamentu i pism Ojców apostołskich*, 196.

⁷³ G.S. HENDRY, *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 123.

stusie” (Rz 8, 1) oznacza to samo co być w „w Duchu” (Rz 8, 9)⁷⁴. Według Pawła Duch Święty ma znamiona Jezusa. Jednakże Paweł wyraźnie rozgranicza pomiędzy Duchem a Chrystusem. Tylko Jezus jest Synem Bożym (Rz 1, 3; Ga 4, 4), tylko On ma naturę człowieka (Rz 1, 3; 8, 3; Ga 4, 4; Flp 2, 7), tylko Jezus Chrystus umarł za nasze grzechy (1 Kor 15, 3; por. Rz 5, 8; 2 Kor 5, 15), po czym zmartwychwstał i zasiadł po prawicy Boga (Kol 3, 1; por. Flp 2, 9). Tych faktów Paweł nigdy nie przypisuje Duchowi. Jednakże obdarowanie Kościoła Duchem jest dziełem Bożym wynikającym z dzieła dokonanego przez Chrystusa (Ga 4, 4-6). Zbawcze dzieło Chrystusa to warunek pojawienia się Ducha. Duch wnosi w życie chrześcijanina nową relację z Bogiem. Rzeczywistość tę zapewnia Chrystus (Ga 4, 4-6; por. Rz 8, 14-16)⁷⁵.

2.3. Rok A, B, C – treści o Duchu Świętym w poszczególnych Ewangeliach

Ewangelia według św. Mateusza w swoich początkach ma informację o Maryi, która „znalazła się brzemienną za sprawą Ducha Świętego” (Mt 1, 18), a kończy się nakazem misyjnym, w którym Duch Święty jest również wymieniony (Mt 28, 19). Jezus jest zapowiadany przez Jana Chrzciciela jako Ten, który będzie „chrzcić Duchem Świętym i ogniem” (Mt 3, 11). Jest to nawiązanie do oczekiwanej odnowy eschatologicznej oraz oczyszczenia ludu Bożego przez Mesjasza⁷⁶. U św. Mateusza występuje najdłuższy u synoptyków opis chrztu Pańskiego (Mt 3, 13-17). Jezus ujrzał Ducha Bożego zstępującego jak gołębica (Mt 3, 16). Ten sam Duch wyprowadza Go na pustynię (Mt 4, 1). Mateusz umieszcza mowę Jezusa o bluźnierstwie przeciw Duchowi Świętemu w kontekście eschatologicznego wypełnienia obietnicy Boga (Mt 12, 15-21) i następującego później egzorcyzmu jako znaku ostatecznego przyjścia królestwa Bożego (Mt 12, 22-37)⁷⁷.

Ewangelia według św. Marka zawiera najmniej wzmianek o Duchu Świętym, zaś te, które istnieją, są zbieżne ze spojrzeniem Mateusza⁷⁸. Duch Święty występuje w następujących perykopach: chrzest Jezusa (Mk

⁷⁴ Tamże; J. GUILLET, *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, 233; T. PAIGE, *Duch Święty*, w: *Słownik teologii św. Pawła*, red. G.F. Hawthorne – R.P. Martin – D.G. Reid, red. wyd. pol. K. Bardski, Warszawa 2010, 161-162.

⁷⁵ T. PAIGE, *Duch Święty*, w: *Słownik teologii św. Pawła*, 162.

⁷⁶ M. WENK, *Duch Święty*, w: *Słownik nauczania Jezusa*, 149.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Tamże.

1, 10; Mt 3, 16) i kuszenie na pustyni (Mk 1, 12; Mt 4, 1). Przychodzący będzie chrzczył Duchem Świętym (Mk 1, 8; Mt 3, 11). Marek zgadza się także z Mateuszem w przypisaniu wypowiedzi Dawida (Ps 110, 1) natchnieniu Ducha Świętego (Mk 12, 36; Mt 22, 43). Należy pamiętać, że Ewangelia według św. Marka jest prawdopodobnie pierwszą Ewangelią, zatem to św. Mateusz mógł z niej czerpać swój materiał. W odniesieniu do Ducha Świętego, Jego obecności i działania, warto jeszcze rozważyć aspekt wygnania i odnowy. Ewangelia według św. Marka przedstawia Jezusa językiem prorocत्व Izajasza, mówiących o końcu wygnania i odnowieniu Izraela (Mk 1, 1-15). Mk 1, 3 cytuje Iz 40, 3, który oryginalnie otwiera Księgę Pocieszenia Izraela (Iz 40-55), ogłaszając koniec wygnania, początek powrotu do Izraela i przywrócenia narodu i jego instytucji do pierwotnego stanu, a nawet w jeszcze większym i doskonalszym stopniu⁷⁹. Chrzt w Jordanie przywołuje Iz 66, 1-2. Słowa Chrystusa: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię” nawiązują do Iz 52, 7, gdzie jest obiecany posłaniec, który będzie głosił dobrą nowinę o zbawieniu, czyli do końca wygnania, odnowy Izraela i przyjścia Boga jako Króla na Syjon⁸⁰.

W Ewangelii według św. Łukasza narracje dzieciństwa rozpoczynają się wzmiankami o wielu postaciach, które były napełnione Duchem Świętym i prorokowały (Łk 1, 41. 46). Duch Święty jest związany z życiem i posługą Jana Chrzciciela (Łk 1, 13-17) i narodzeniem Jezusa (Łk 1, 35). Jan Chrzciciel zestawia swoją posługę z posługą Silniejszego, „który będzie was chrzczył Duchem Świętym i ogniem” oraz dokona eschatologicznego oczyszczenia i odnowienia ludu Bożego (Łk 24, 46-47). Dokona się wtedy powrót z wygnania zapowiedziany u proroków (Ez 36, 33; Lm 4, 22; Dn 9, 16-19; Ezd 9, 6-15)⁸¹. Chrzt Jezusa jest Jego umocnieniem na początku publicznej działalności, w którym widać aluzje do Ps 2, 7 i Iz 42, 1-4⁸². Struktura narracji o chrzcie i kuszeniu (podobna do Pwt 8, 1-9) ukazuje Jezusa jako namaszczonego Mesjasza, który wspomagany przez Ducha pozostaje wierny Bogu. Wspierany przez Ducha w swojej posłudze mesjańskiej i w czasie starcia z szatanem Jezus wraca do Galilei w mocy Ducha, aby rozpocząć swoją posługę uwolnienia i odnowy⁸³. Nauczanie w synagodze w Nazarecie (Łk 4, 16-30) i cytaty z Księgi Izajasza (Iz 61, 1-2) mogą być zrozumiane tylko

⁷⁹ J.M. SCOTT, *Wygnanie i odnowa*, w: *Słownik nauczania Jezusa*, 869.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ M. WENK, *Duch Święty*, w: *Słownik nauczania Jezusa*, 147.

⁸² Tamże.

⁸³ Tamże, 148.

w kontekście innego cytatu ze Starego Testamentu, z Księgi Joela (Jl 3, 1-5), który Łukasz umieszcza na początku Dziejów Apostolskich (Dz 2, 17-21). Oba nawiązania do Starego Testamentu mają tę samą perspektywę eschatologiczną i zapowiadają nowy porządek społeczny zarówno dzięki posłudze namaszczonego Duchem proroka (Iz 11, 1-4; 61, 1-2; Łk 4, 16-30), jak i przez życie i posługę namaszczonej Duchem wspólnoty (Iz 32, 15-18; Jl 3, 1-5; Dz 2, 17-21). Pouczenie o modlitwie (Łk 11, 1-13) zakończone frazą „udzieli Ducha Świętego” jest podsumowaniem interwencji Boga wobec Jego ludu, który modli się o przyjście eschatologicznego Królestwa Bożego. Jest ono zapowiadane w wielu fragmentach Starego Testamentu, w których powiązane są apostazja Izraela, przebaczenie Boga i powrót z wygnania (Iz 40, 1-2; Jr 31, 31-40; Lm 4, 22; Ez 36, 24-28; 36, 33; 37, 21-23; Dn 9, 16-19)⁸⁴.

3. Formy i metody nauczania proponowane do realizacji programu katechezy biblijnej

Program katechezy biblijnej w parafii dla kandydatów do bierzmowania i młodych po bierzmowaniu oraz dorosłych pragnących ożywić łaskę sakramentalną bierzmowania przewiduje stosowanie formy zbiorowej, grupowej i indywidualnej nauczania.

3.1. Forma zbiorowa i metody w niej stosowane

Warunki parafialne sprzyjają formie zbiorowej nauczania. Wśród katechetycznych metod biblijnych adekwatnych do tej formy można wymienić: godzinę biblijną, dyskusję panelową, wykład biblijny i dyskusję z nim związaną oraz nabożeństwo słowa Bożego. Metody te można zaliczyć do metod przeznaczonych do głoszenia kerygmatu⁸⁵. W przygotowywanym programie katechezy biblijnej przewidziano nabożeństwa słowa Bożego oraz czuwania modlitewne, na które będą zapraszani wszyscy chętni parafianie, świadkowie i rodzice. Dla kandydatów do przyjęcia sakramentu bierzmowania będzie to forma obowiązkowa. W trakcie roku szkolnego przewidziane są dwa nabożeństwa słowa Bożego (grudzień, styczeń), nabożeństwo pokutne (Wielki Post), triduum przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego oraz w roku przyjęcia sakramentu bierzmowania nowenna przed tą uroczystością.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015, 350.

Nabożeństwo słowa Bożego⁸⁶ swoją genezą sięga starożytności, ale można je nazwać dziełem Soboru Watykańskiego II. Sobór zalecił tę formę duszpasterstwa biblijnego. Nabożeństwo słowa Bożego ma charakter wspólnotowy. Nabożeństwo słowa Bożego może być organizowane w każdym okresie liturgicznym⁸⁷. Należy tak ułożyć czytania, aby lepiej była widoczna historia zbawienia. Zestaw czytań w nabożeństwie słowa Bożego musi uwzględniać prawa rozwoju tematów biblijnych, jedność obydwu Testamentów oraz centralne miejsce Chrystusa w tej historii⁸⁸. Zestaw czytań w ramach nabożeństwa słowa Bożego powinien uwzględniać cztery etapy rozwoju głównych tematów biblijnych⁸⁹. Czytania mogą być przygotowane w formie grupowej metodą czterech tekstów, o czym jest mowa poniżej. Do tych czterech tekstów należą: 1) Prawo, Pisma, prorocy wcześniejsi. Szkicują one temat po raz pierwszy zrealizowany w historii zbawienia, np. stworzenie, wyjście, przymierze; 2) Prorocy. Podejmują fakt przeszłości, pogłębiają go i rzutują w przyszłość, np. zapowiedź nowego stworzenia, nowego przymierza, przedstawienia powrotu z niewoli babilońskiej jako nowego wyjścia; 3) Ewangelista. Opisuje realizację zapowiedzi i obietnicy w Chrystusie, np. nowe przymierze we krwi Chrystusa, zbawienie dokonane przez Chrystusa jako nowe wyjście; 4) Apostoł. Listy św. Pawła i innych apostołów. Pisma te wysnuwają wnioski życiowe z powyższych tematów: nowe stworzenie, życie zgodne z rzeczywistością przymierza. Ten podział na cztery etapy jest zgodny z teologią biblijną i przynajmniej częściowo ma również podstawę historyczną⁹⁰. Zestaw lektur stanowi rdzeń nabożeństwa słowa Bożego. Rozpoczyna się ono śpiewem, intronizacją Ewangelii. Potem następują kolejno cztery czytania, a po każdym z nich odpowiedź ludu w formie śpiewu psalmu lub pieśni opartej na tekstach biblijnych. Przed czytaniem i po nim może być krótki komentarz. Po czytaniach następuje

⁸⁶ J. KUDASIEWICZ, *Proforystyka pastoralna. Pismo Św. jako księga Ludu Bożego*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szlaga, Poznań – Warszawa 1986, 255-258; S. ŁABENDOWICZ, *Katecheza dorosłych Kościoła posoborowego w świetle dokumentów i literatury katechetycznej*, Radom 2007, 432-433; B. STYPULKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, 349-350.

⁸⁷ CONCILIIUM VATICANUM II, *Constitutio de sacra liturgia „Sacrosanctum Concilium”* 35, AAS 56 (1964), 109, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 58.

⁸⁸ J. KUDASIEWICZ, *Proforystyka pastoralna*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, 257.

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ Tamże.

homilia, która uwypukla centralny temat czytań i zachęca do wysnucia wniosków życiowych. Po homilii następuje modlitwa powszechna i kolekta celebransa⁹¹. Przygotowanie nabożeństwa słowa Bożego w parafii może być podzielone na wszystkich uczestników katechezy. Młodzież z poszczególnych małych grup może wybierać teksty biblijne. Animatorzy biblijni mogą dobierać psalmy responsoryjne do wybranych tekstów i aklamację przed Ewangelią. Dorośli we współpracy z celebransem mogą przygotowywać komentarze biblijne do czytań.

Triduum przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego przygotowują katechizowani trzech klas z animatorami. Uczniowie klasy VIII przygotowują czuwanie modlitewne w czwartek przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego. Jego myślą przewodnią jest Chrystus-Kapłan, a postacią ze Starego Testamentu Abraham, ojciec ludzi wierzących. Uczniowie klasy VII przygotowują czuwanie modlitewne w piątek przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego. Jego myślą przewodnią jest Chrystus – Prorok, a postacią ze Starego Testamentu Mojżesz. Uczniowie klasy VI przygotowują czuwanie modlitewne w sobotę przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego. Jego myślą przewodnią jest Chrystus – Mesjasz, a postacią ze Starego Testamentu Dawid. Każdego dnia czuwanie modlitewne może kończyć się indywidualną skrutacją Pisma Świętego lub *lectio divina*. Skrutacja Pisma Świętego⁹² polega na modlitewnym czytaniu powiązanych ze sobą perykop biblijnych. Podczas czytania należy podkreślać słowa, które poruszają i zapisywać to, co zwraca uwagę. Pisanie pomaga konkretyzować myśli, werbalizować stany emocjonalne, utrwalac to, co zostało wypowiedziane do Boga i usłyszane od Niego. To, co zatrzymało uwagę czytelnika, powinno być zgłębione przy pomocy przypisów i odnośników. Przydatna jest do tej metody zwłaszcza Biblia Jerozolimka, konkordancja lub słownik biblijny. Na czuwanie modlitewne animatorzy mogą przygotować wyciąg sigli biblijnych. Modlitewnemu czytaniu Pisma Świętego sprzyja także praktyka *lectio divina*⁹³. Papież Benedykt XVI w adhortacji *Verbum Domini* poświęcił

⁹¹ Tamże, 258.

⁹² Na temat tej metody można przeczytać w Internecie, np: na stronie Szkoły Formacji Duchowej Archidiecezji Lubelskiej, zob. <http://www.sfd.kuria.lublin.pl/>, [14.10.2015].

⁹³ B. SECONDIN, *Modlitewna lektura Pisma Świętego*, tom I: *Zasady, przykłady i metoda medytacji lectio divina w grupie i dla osób indywidualnych*, tłum. A. Ryndak-Laciuga, Kraków 2006; TENŻE, *Modlitewna lektura Pisma Świętego*, tom II: *27 przykładów, aby nauczyć się medytacji Lectio divina*, tłum. A. Ryndak-Laciuga, Kraków 2006; „*Uważajcie jak słuchacie*” (Łk 8, 18). *Teoria i praktyka lectio divina*, red. H. Witczyk – S. Hareźga, Kielce 2003; M. MASINI, *Wprowadzenie do lectio divina. Teologia, metoda,*

tej praktyce dużo uwagi jako najlepiej służącej spotkaniu z Chrystusem, żywym Słowem Bożym⁹⁴. Papież przypomniał jej podstawowe etapy: „[...] rozpoczyna się ona czytaniem (*lectio*) tekstu, które rodzi pragnienie autentycznego poznania jego treści: co mówi tekst biblijny sam w sobie? Bez tego etapu istnieje ryzyko, że tekst stanie się tylko pretekstem, by nigdy nie wyjść poza własne myśli. Następuje później rozważanie (*meditatio*), w którym stawiamy sobie pytanie: co mówi tekst biblijny do mnie? Tutaj każdy osobiście, ale także wspólnota powinna otworzyć się na nie i z nim skonfrontować, ponieważ nie chodzi o rozważanie słów wypowiedzianych w przeszłości, ale w chwili obecnej. Dochodzi się następnie do etapu modlitwy (*oratio*), która zakłada pytanie: co ja mówię Panu w odpowiedzi na Jego Słowo? Modlitwa jako prośba, wstawienictwo, dziękczynienie i oddawanie chwały jest pierwszym sposobem, przez który Słowo nas zmienia. Wreszcie *lectio divina* kończy się kontemplacją (*contemplatio*), podczas której przyjmujemy – jako dar Boga – Jego spojrzenie przy ocenie rzeczywistości i zapytujemy się: jakiego nawrócenia umysłu, serca i życia domaga się ode mnie Pan?”⁹⁵. Ojciec Święty uzupełnia cztery tradycyjne elementy: „Warto też przypomnieć,

---

duchowość, praktyka, tłum. B. Żurowska, Kraków 2001; J. KOCHÉL, *W Szkole Słowa Bożego. Medytacje w rytmie lectio divina*, Opole 2001; J. KUDASIEWICZ, *Modlitwa Biblią. Wprowadzenie do lectio divina*, Kielce 2000; K. WONS, *Jak żyć słowem Bożym na co dzień*, Kraków 2000; W. ZATORSKI, *Usłyszeć słowo Boże. Praktyka lectio divina*, Kraków 1999; E. BIANCHI, *Przemodlić Słowo. Wprowadzenie do lectio divina*, tłum. A. Tronina, Kraków-Tyniec 1998.

⁹⁴ BENEDICTUS XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae „Verbum Domini”* 87, AAS 102 (2010) 11, 759-760, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010, 92-93.

⁹⁵ Tamże, AAS 102 (2010) 11, 759: „[...] ea incipit lectione textus qui quaestionem provocat circa authenticam cognitionem eius argumenti: quid in se ipso biblicus dicit textus? Si praetermittitur hoc momentum, in periculum inciditur ne textus mutetur in praetextum ad minime egrediendum e nostris cogitationibus. Sequitur deinde meditatio in qua quaeritur: quid nobis biblicus dicit textus? Hic unusquisque singillatim, at etiam sicut communitas, tangi atque excuti sinere debet, quia agitur de verbis inspiciendis non in praeterito tempore, sed in praesens prolatis. Deinde ad tempus orationis venimus quae interrogationem praesumit: quid Domino in responsione ad eius Verbum dicimus? Oratio ad modum petitionis, intercessionis, gratiarum actionis et laudis, primus est modus quo Verbum nos transformat. Lectio divina denique concluditur contemplatione, in qua nos sicut donum Dei sumimus eundem Eius contuitum in rebus iudicandis et nos quaerimus: qualem conversionem mentis, cordis et vitae Dominus a nobis postulat?”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, 92.

że *lectio divina* w swojej dynamice nie kończy się, dopóki nie doprowadzi do działania (*actio*), sprawiającego, że życie wierzącego staje się darem dla innych w miłości⁹⁶. Warto zwrócić uwagę, że podawanie kolejnych etapów *lectio divina* jest późniejszą praktyką. W tradycji mniszej *lectio divina* oznacza po prostu Boże czytanie, przybierające tyle różnych postaci, ile jest osób⁹⁷.

Nowenna przed uroczystością przyjęcia sakramentu bierzmowania może być poświęcona prośbie przez siedem dni o kolejne dary Ducha Świętego, a ósmego dnia prośbą o wylanie Ducha Świętego. Schemat poszczególnych dni może być następujący: pieśń *Przed Najświętszym Sakramentem*; prośba o Ducha Świętego; prośba o konkretny dar; wyjaśnienie, co ten dar Ducha Świętego oznacza; czytanie tekstów biblijnych związanych z tym darem; przytoczenie słów św. Augustyna, który dary Ducha Świętego połączył z błogosławieństwami; przeczytanie fragmentu adhortacji Franciszka o danym błogosławieństwie; indywidualna skrutacja Pisma Świętego lub *lectio divina*.

3.2. Forma grupowa i metody w niej stosowane

Forma pracy w grupach jest zalecana w formacji kandydatów do bierzmowania. Grupa powinna obejmować do 12 osób⁹⁸. Każda grupa otrzymuje na piśmie zestaw pytań do tekstu, nad którymi pracuje samodzielnie. Dobrze jest, gdy odpowiedzi w danej grupie również zostaną sformułowane na piśmie. Po pracy w grupach następuje wspólne spotkanie, na którym odczytuje się rezultaty poszczególnych grup. Koordynator dokonuje podsumowania⁹⁹. Wśród katechetycznych metod biblijnych adekwatnych do pracy w mniejszych grupach można wymienić: dydaktyczne metody dyskusyjne, krąg biblijny, metodę czterech

⁹⁶ Tamże, AAS 102 (2010) 11, 759: „Opportunum deinde memorandum est lectionem divinam sua in dinamica non concludi nisi ad actionem perveniat, quae existentiam credentem movet ut donum fiat pro aliis in caritate”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, 93.

⁹⁷ B. ROLLIN, *Jak żyć dzisiaj Regułą św. Benedykta. Komentarz do Reguły*, red. S. Wirpszanka, Kraków-Tyniec 2005; <http://ps-po.pl/2014/03/01/kim-powinien-byc-mnich-powrot-do-zrodel-o-duchowsosci-monastycznej-cz-3/>, [29.04.2016].

⁹⁸ *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania* 12, w: <http://episkopat.pl/wskazania-konferencji-episkopatu-polski-dotyczace-przygotowania-do-przyjecia-sakramentu-bierzmowania/>, [26.07.2017].

⁹⁹ J. KUDASIEWICZ, *Proforystyka pastoralna*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, 265.

tekstów, spotkanie biblijne z Psalmem, ewangeliczną rewizję życia, rozmowę ewangeliczną, dzielenie się Ewangelią i katechetyczne spotkanie biblijne. Metody te można zaliczyć do metod przeznaczonych do odkrywania kerygmatu¹⁰⁰. Wszystkie te metody będą uwzględniane podczas przygotowania spotkań formacyjnych. Forma pracy w grupach będzie obowiązkowa dla młodzieży oraz dowolna dla dorosłych. Częstotliwość spotkań formacyjnych w małych grupach ustalana jest w każdym roku przez głównego odpowiedzialnego za formację.

Metody dyskusyjne mogą być wykorzystane zarówno w pracy z młodzieżą, jak i dorosłymi. Dyskusja jest metodą dydaktyczną polegającą na zorganizowanej wymianie myśli i poglądów uczestników na dany temat¹⁰¹. Często umieszczana jest wśród metod problemowych jako metoda aktywizująca¹⁰². Wincenty Okoń umieszcza dyskusję wśród metod asymilacji wiedzy¹⁰³. Podaje jej trzy odmiany. Pierwszą z nich jest dyskusja rozwijająca się w toku wspólnego rozwiązywania problemu. Drugą odmianą dyskusji jest dyskusja ukierunkowana na kształtowanie przekonań i przeznaczona jest raczej dla młodzieży niż dorosłych, dlatego ten rodzaj dyskusji w niniejszym artykule zostanie pominięty. Trzecią odmianę stanowi dyskusja, której celem jest uzupełnienie własnej wiedzy przez katechizowanych¹⁰⁴. Była o niej mowa wyżej, przy formie zbiorowej. Dyskusja może zaznajomić z zagadnieniami nie posiadającymi jednoznacznego rozwiązania. Wówczas dyskusja pozwala skonfrontować rozmaite stanowiska i ukazać możliwości różnych rozwiązań lub podejmowania różnych decyzji. Dyskusja może również zaznajomić z zagadnieniami szczególnie trudnymi i złożonymi, które w dyskusji uzyskują rozmaite naświetlenie¹⁰⁵. Wśród dyskusji dydaktycznych rozwiązujących problemy należy wyróżnić burzę mózgów i dyskusję piramidową. W katechezie biblijnej zastosowanie tych metod może być wstępem do pracy z tekstem biblijnym. Burza mózgów jest przykładem dyskusji, która polega na umożliwieniu uczniom zgłoszenia

¹⁰⁰ B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, 355.

¹⁰¹ www.koweziu.edu.pl/pliki/poradnik/metody_nauczania.doc, [31.10.2018].

¹⁰² www.wikipedia.org/wiki/Metoda_nauczania, [31.10.2018]; www.koweziu.edu.pl/pliki/poradnik/metodynauczania.doc, [31.10.2018].

¹⁰³ W. OKOŃ, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996, 256-257. W nowej typologii katechetycznych metod biblijnych metody dyskusyjne zostały umieszczone wśród metod przeznaczonych do odkrywania kerygmatu.

¹⁰⁴ W. OKOŃ, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, 257.

¹⁰⁵ www.koweziu.edu.pl/pliki/poradnik/metody_nauczania.doc, [31.10.2018].

wielu pomysłów lub hipotez dotyczących rozwiązania problemu¹⁰⁶. Katechizowani mogą zgłaszać wszystkie pomysły, jakie przychodzą im do głowy. Następnie pomysły są selekcjonowane i oceniane. Dyskusja piramidowa polega na przechodzeniu od pracy indywidualnej do grupowej. Na pierwszym etapie katechizowany indywidualnie rozważa problem podany przez nauczyciela. Następnie uczniowie w dwójkach ustalają wspólne stanowisko. Potem dwójki dobierają się w czwórki, czwórki w ósemki i za każdym razem uzgadnianie jest wspólne stanowisko. Na zakończenie wypracowuje się wspólne stanowisko całej klasy. Metoda ta umożliwia kształtowanie umiejętności precyzowania własnego zdania na dany temat, a także dochodzenia do konsensusu w grupie¹⁰⁷.

Krąg biblijny¹⁰⁸ jest metodą dla wspólnoty. Specyfika pracy w kręgach biblijnych polega na tym, że wszyscy uczestnicy wspólnie, metodą dyskusyjną, przerabiają jakiś konkretny tekst Ewangelii¹⁰⁹. Dyskusję prowadzi kierownik kręgu. Praca przebiega w dwóch etapach¹¹⁰: 1) Egzegetyczne wyjaśnienie tekstu. Na tym etapie kierownik kręgu formułuje szereg pytań, które umożliwią zrozumienie tekstu. 2) Zastosowanie tekstu biblijnego we własnym życiu. Pytania na tym etapie mają skonfrontować wezwanie Boże zawarte w Piśmie Świętym z życiem uczestników.

Rozmowa ewangeliczna¹¹¹ polega na odkryciu jakiejś prawdy ewangelicznej na podstawie słowa Bożego, zrozumieniu tej prawdy i pogłębieniu jej, zastanowieniu się, jak ta prawda wygląda w życiu uczestników spotkania, jak ją rozumieją i przeżywają, oraz zastosowaniu tej prawdy w życiu i konkretnym postanowieniu. Celem podstawowym rozmów ewangelicznych jest lepsze poznanie Chrystusa i naśladowanie Go. Celem podrzędnym może być przygotowanie do Eucharystii i lepsze zrozumienie czytań biblijnych liturgii słowa¹¹². Spotkanie składa się

---

¹⁰⁶ *Studia Podyplomowe. Zawód Nauczyciel Przedmiotów Zawodowych. Materiały dla uczestnika. Moduł: Dydaktyka. Metody kształcenia – Dyskusja*, oprac. M. Michalak – M. Sienna, rec. J. Moos, w: <https://wyszukiwarka.efs.men.gov.pl>, [03.11.2018].

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ R. KAMIŃSKI, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, 154-156.

¹⁰⁹ J. KUDASIEWICZ, *Proforystyka pastoralna*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, 264.

¹¹⁰ Tamże, 265.

¹¹¹ R. KAMIŃSKI, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, 157-158.

¹¹² Tamże, 159.

z trzech części¹¹³: 1) Sprawozdanie z poprzedniej rozmowy ewangelicznej; 2) Rozmowa prowadząca do odkrycia i zrozumienia; 3) Zastosowanie. W pierwszej części animator stawia pytania dotyczące treści poprzedniego spotkania, zgłaszane są napotymane trudności w kontakcie z Pismem Świętym czy realizacją postanowienia. Następnie animator formułuje modlitwę i zachęca uczestników do włączenia się w rozmowę. Druga część przebiega przy pomocy pytań i odpowiedzi. Stawia się pytanie: w jaki sposób, jednocząc się z Chrystusem, można pomóc w zbawieniu innych ludzi. Grupa na tym etapie chce się nauczyć żyć w zjednoczeniu z Bogiem i dawać świadectwo wiary. Animator na każdym etapie odwołuje się do Pisma Świętego i wskazuje odpowiednie cytaty, które uczestnicy głośno odczytują. Odkryte prawdy poddaje się głębszej analizie w dalszych częściach rozmowy. W trzeciej części dokonuje się zastosowania, które może mieć różny charakter¹¹⁴.

Ewangeliczna rewizja życia¹¹⁵ polega na omówieniu jakiegoś życiowego zdarzenia w świetle Ewangelii. Najlepiej, gdy sytuacja z życia wychodzi od samych uczestników. Aktualne wydarzenia, sytuacje, pytania, problemy do dyskusji można też czerpać z czasopism, środków społecznego przekazu, obserwacji życia i doświadczenia, współczesnej literatury, filmu, teatru, piosenek¹¹⁶. Wszyscy uczestnicy zastanawiają się nad odpowiedzią zaczerpniętą z Ewangelii. Szukają podobnej, analogicznej sytuacji. Gdy nie można podać żadnej konkretnej perykopy, należy uwzględnić całość Biblii, jej przesłanie ogólne. Metoda ta wymaga dużej aktywności i spontaniczności w grupie. Refleksja przebiega według trzech punktów: widzieć, oceniać, działać. Najpierw uczestnicy widzą konkretne wydarzenie z życia codziennego, oceniają je w świetle Biblii i formułują konkretne postanowienia. Zazwyczaj metody biblijne wychodzą od tekstu biblijnego i przechodzą do życia. Ewangeliczna rewizja życia ma odwrotny punkt wyjścia: od konkretnego wydarzenia, od konkretnej współczesnej sytuacji życiowej do słowa Bożego, które rzuca

---

¹¹³ Tamże.

¹¹⁴ Tamże, 160.

¹¹⁵ J. Kudasiewicz (*Nowe formy apostołatu biblijnego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 26 (1973) 5-6, 289-296; TENŻE, *Proforystyka pastoralna*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, 266-269) określa tę formę jako „biblijna rewizja życia” lub „rewizja życia w świetle Biblii”. Por. A. DŁUGOSZ – B. STYPUŁKOWSKA, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, 113; R. KAMIŃSKI, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, 157-158.

¹¹⁶ J. KUDASIEWICZ, *Proforystyka pastoralna*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, 269.

światło na sens chrześcijański danego wydarzenia¹¹⁷. W wydarzeniu należy odkryć Boże wezwanie: czy Bóg objawia się w tym wydarzeniu? Jakie wezwanie kieruje do mnie Bóg przez to wydarzenie?¹¹⁸.

Dzielenie się Ewangelią¹¹⁹ polega na dzieleniu się osobistym odbiorom fragmentu Pisma Świętego. W spotkaniach prowadzonych tą metodą nie ma miejsca na egzegezę i dyskusję nad tekstem. Akcent kładzie się na umiejętność słuchania Boga, który mówi przez swoje słowo do uczestników spotkania¹²⁰. Po modlitwie do Ducha Świętego czytany jest fragment Ewangelii. Następnie każdy zastanawia się nad przeczytanym tekstem. Dobrze, gdy każdy ma przed sobą egzemplarz Pisma Świętego. Potem następuje dzielenie się. Zaczyna prowadzący. Następnie udziela głosu innym. Nie można nikogo zmuszać, dzielenie się musi być dobrowolne. Warto zachęcać do wypowiedzi. Nikt nie powinien przerywać, zaczynać dyskusji. Całą wypowiedź bądź jej zakończenie można przedkładać w formie modlitwy.

Metoda czterech tekstów¹²¹ jest przeznaczona dla małej grupy lub kilku zespołów. Jako pomoc konieczny jest *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léona-Dufoura¹²². Najpierw czyta się wybrane hasło ze słownika dotyczące Pisma Świętego. Uczestnicy wypisują na kartce parametry tekstów biblijnych. Dzielią je na cztery grupy: cytaty z ksiąg prorockich (Prorocy), cytaty z pozostałych ksiąg Starego Testamentu (Prawo/Pisma/prorocy wcześniejsi), cytaty z Ewangelii (Ewangelista), cytaty z pozostałych ksiąg Nowego Testamentu (Apostoł). Z każdej grupy wybiera się jeden tekst, który najbardziej przemawia egzystencjalnie do uczestników spotkania. Gdy zdania są podzielone, wówczas decyduje większość. Po wyborze teksty są jeszcze raz czytane i uczestnicy dzielą się tym, jak przyjmują te słowa Pisma Świętego i jak ten tekst będzie oddziaływał na ich życie. Jest to egzystencjalne dzielenie się słowem Bożym. Można tę metodę przeprowadzić w większej grupie osób, dzieląc ją na cztery mniejsze zespoły. Każdy zespół opracowuje jeden rodzaj czytań. Dozwolone jest także podzielenie

¹¹⁷ Tamże, 266.

¹¹⁸ Tamże, 267.

¹¹⁹ A. DŁUGOSZ – B. STYPUŁKOWSKA, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, 113.

¹²⁰ R. KAMIŃSKI, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, 158-159.

¹²¹ Metoda ta bywa określana jako „metoda wspólnot neokatechumenalnych”. Por. R. KAMIŃSKI, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, 160-162; A. DŁUGOSZ – B. STYPUŁKOWSKA, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, 114-115.

¹²² *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1990.

pracy na dwie części. Na jednym spotkaniu uczestnicy wybiorą tylko czytania, do których będą powracać w ciągu tygodnia, a na następnym spotkaniu uczestnicy podzielą się tym, który tekst jest im najbardziej bliski. Metoda czterech tekstów w programie katechezy biblijnej wykorzystywana jest do przygotowania nabożeństwa słowa Bożego.

Spotkanie biblijne z psalmem składa się z następujących punktów: 1) Wstęp – wprowadzenie do spotkania; 2) Modlitwa prowadzącego spotkanie do Ducha Świętego; 3) Wybór Psalmu, z którym grupa będzie pracować; 4) Czytanie Psalmu na głos przez jednego z uczestników spotkania; 5) Czytanie na głos, kolejno przez uczestników spotkania, przypisów do tego Psalmu z Biblii Jerozolimskiej; 6) Odpowiedzi na pytania: Jak ten wybrany Psalm odnosi się według Ciebie do osoby Jezusa Chrystusa? (odpowiadają kolejno wszystkie osoby); Jak ten Psalm możesz odnieść dzisiaj do siebie? (również każdy kolejno odpowiada); 7) Podsumowanie wyjaśniające prowadzącego spotkanie; 8) Modlitwa wiernych (wszyscy stoją, a kto chce może się na głos modlić); 9) Modlitwa Ojciec Nasz; 10) Zakończenie spotkania z modlitwą prowadzącego.

Katechetyczne spotkanie biblijne polega na pracy z tekstem biblijnym, wykorzystując szkolne metody biblijne i stosując katechetyczną interpretację biblijną.

3.3. Forma indywidualna i metody w niej stosowane

Forma indywidualna związana jest z praktyką samokształcenia kierowanego¹²³. Samokształcenie kierowane jest względnie samodzielnym uczeniem się pod kierunkiem nauczyciela, który w zależności od potrzeby mniej lub bardziej ingeruje w cele nauczania, treść lub metody¹²⁴. Występują w nim dwa podmioty: podejmujący samokształcenie oraz kierujący samokształceniem. W odniesieniu do młodych kierujący samokształceniem będzie musiał wykazywać dużą elastyczność ze względu na predyspozycje i zaangażowanie katechizowanych. Natomiast w odniesieniu do dorosłych kierujący samokształceniem będzie wybierał metody dydaktyczne, które preferują aktywność, samodzielność, twórczość oraz wdrażają do samokontroli¹²⁵, dlatego też, gdy chodzi o katechetyczne me-

¹²³ B. STYPUŁKOWSKA, *Samokształcenie kierowane w formacji biblijnej katechetów*, „Polonia Sacra” 11 (29) (2007) 21/65, 211-231.

¹²⁴ W. OKOŃ, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, 155.

¹²⁵ F. URBAŃCZYK, *Dydaktyka dorosłych*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1973, 181-188.

tody biblijne, wskazane są zwłaszcza metoda indywidualnych projektów biblijnych oraz dziennik biblijny. Również te metody można zaliczyć do metod odkrywających kerygmat biblijny¹²⁶. Metody te będą proponowane wszystkim katechizowanym podczas indywidualnych spotkań. Forma indywidualna jest obowiązkowa dla wszystkich uczestniczących w katechezie biblijnej, młodych i dorosłych. Przewidziane są cztery spotkania w ciągu roku: pierwsze na początku roku (wrzesień-październik), drugie na początku Wielkiego Postu, trzecie w Okresie wielkanocnym, czwarte na koniec roku szkolnego. Warto tutaj wspomnieć, że w formie indywidualnej prowadzone będzie również kierownictwo duchowe w ramach sakramentu pokuty i pojednania. Każdy uczestnik katechezy na czas przygotowania do sakramentu bierzmowania oraz na rok mistagogiczny będzie wybierał sobie stałego spowiednika spośród kapłanów zaangażowanych w duszpasterstwie parafialnym. Częstotliwość spotkań z kierownikiem duchowym będzie ustalana indywidualnie.

Metoda indywidualnych projektów biblijnych o charakterze poznawczym, opracowywanych przez osoby czytające Pismo Święte dla własnego pożytku, przebiega w trzech etapach. Pierwszym etapem jest wybór tematu studium biblijnego – może być księga, księgi, zagadnienie biblijne. Drugim etapem jest zgromadzenie egzemplarzy Pisma Świętego i pomocy biblijnych w postaci komentarzy, słowników, wprowadzeń biblijnych (można korzystać z Internetu). Trzecim etapem jest właściwa praca nad tekstem biblijnym, która polega na zapoznaniu się z wprowadzeniami i słownikami, przeczytaniu tekstu biblijnego z komentarzem oraz na dokonaniu katechetycznej interpretacji biblijnej odnoszącej się do całej księgi, a więc do zrozumienia wyrazowego (1. gatunek literacki; 2. czas powstania księgi; 3. autor; 4. adresaci; 5. treść), zrozumienia teologicznego (1. do jakiego rodzaju ksiąg należy dana księga? 2. jakie główne tematy teologiczne są poruszone w danej księdze?) i zrozumienia egzystencjalnego (1. jakie wnioski egzystencjalne można wysnuć z tej księgi? 2. co osobiście dla mnie jest ważne?).

Metoda dziennika biblijnego¹²⁷ polega na pisaniu osobistych uwag na kanwie codziennej lektury Pisma Świętego, wyboru „motta biblijnego” z czytanego tekstu. Można ją wykorzystywać przy studium kursorycznym lub tematycznym¹²⁸.

¹²⁶ B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, 355.

¹²⁷ A. DŁUGOSZ – B. STYPUŁKOWSKA, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, 113; B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, 379.

¹²⁸ B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, 366-377.

Zakończenie

Tematyka związana z Duchem Świętym jest oczywista w materiale dydaktycznym katechezy przygotowującej młodzież do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Jednakże należy zaznaczyć, że katecheza o Duchu Świętym nie może się ograniczać jedynie do przekazania wiadomości biblijnych na ten temat. W przygotowaniu ucznia do przyjęcia sakramentu bierzmowania o wiele ważniejsza jest jego dyspozycja wewnętrzna i umiejętność współdziałania z Duchem Świętym. Na to zwracają uwagę zagadnienia związane z darami i owocami Ducha Świętego oraz charyzmatami. Jednakże również teksty biblijne ze Starego Testamentu ukazujące ludzi Bożych – sędziów i proroków, działających pod natchnieniem Ducha Świętego, oraz fragmenty z Ewangelii, przedstawiające Jezusa Chrystusa działającego w mocy Ducha Świętego, przybliżają uczniom prawdę związaną z rzeczywistością sakramentu bierzmowania.

Teaching Materials Connected with Holy Spirit in the Curriculum of Biblical Catechesis for the Confirmation Candidates Summary

This article shows teaching materials connected with Holy Spirit proposed in the curriculum of biblical catechesis for the Confirmation candidates, realized in parish. First, the educational and learning goals have been presented, next the teaching material referring to Holy Spirit and the educational forms and methods needed for teaching it. The youth's preparation to the Sacrament of Confirmation seems to be exceptionally important task of modern religious education. That is why, this publication in material catechesis with elements of methodology of teaching discusses this issue by presenting its own curricular suggestion.

Słowa kluczowe: Duch Święty, katecheza biblijna, katechetyka materialna, dydaktyka katechezy.

Keywords: The Holy Spirit, biblical catechesis, material catechesis, methodology of teaching.

Bibliografia

I. Dokumenty Kościoła

- Benedictus XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae „Verbum Domini”*, AAS 102 (2010) 11, 681-787, Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce. Dokument przyjęty podczas 379. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski 8 czerwca 2018 roku*, Częstochowa 2018.
- Concilium Vaticanum II, *Constitutio de sacra liturgia „Sacrosanctum Concilium”* AAS 56 (1964), 97-134, Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 48-78.

II. Opracowania

- „Uważajcie jak słuchacie” (Łk 8, 18). *Teoria i praktyka lectio divina*, red. H. Witczyk – S. Harężga, Kielce 2003.
- Alsac J.B., *Łaska chrztu w Duchu Świętym*, tłum. M. Szewc-Osiecka, Kraków 2018.
- Bianchi E., *Przemodlić Słowo. Wprowadzenie do lectio divina*, tłum. A. Tronina, Kraków-Tyniec 1998.
- Borowicz J., *Przygotowanie bezpośrednio młodzieży w Polsce do sakramentu bierzmowania. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2017.
- Chevalier M.A., *Souffé de Dieu. Le Saint-Esprit dans le Nouveau Testament*, t. I, Paris 1978.
- Długosz A. – Stypułkowska B., *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, Kraków 2000.
- Fąfara K., *My już posiadamy pierwsze dary Ducha*, w: *Dzisiejszy bierzmowany. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2005, 15-34.
- Guillet J., *Duch Boży*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1990, 226-235.
- Hawthorne G.F., *Duch Święty*, w: *Słownik późnych ksiąg Nowego Testamentu i pism Ojców apostołskich*, red. R.P. Martin – P.H. Davids, red. wyd. pol. J. Kręciło, Warszawa 2014, 192-200.
- Haya Prats G., *L'Esprit force de l'Église. Sa nature et son activité d'après les Actes des Apôtres*, Paris 1975.
- Hendry G.S., *Duch Święty*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B.M. Metzger – M.D. Coogan, konsultacja wyd. pol. W. Chrostowski, Warszawa 1996, 121-123.

- Kamiński R., *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, 139-168.
- Kochel J., *W Szkole Słowa Bożego. Medytacje w rytmie lectio divina*, Opole 2001.
- Krakowiak Cz., *Bierzmowanie. Sakrament inicjacji chrześcijańskiej*, Lublin 2005.
- Krakowiak Cz., *Bierzmowanie: teologia, liturgia, katecheza*, w: *Siedem sakramentów świętych w nauczaniu katechetycznym*, red. H. Słowińska, Lublin 2007, 57-92.
- Krakowiak Cz., *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Aspekt pastoralno-liturgiczny*, w: *Dzisiejszy bierzmowany. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2005, 143-179.
- Kudasiewicz J., *Modlitwa Biblią. Wprowadzenie do lectio divina*, Kielce 2000.
- Kudasiewicz J., *Nowe formy apostołatu biblijnego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 26 (1973) 5-6, 289-296.
- Kudasiewicz J., *Proforystyka pastoralna. Pismo Św. jako księga Ludu Bożego*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, Poznań-Warszawa 1986, 221-275.
- Kurzydło D., *Jaki model przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania? Katecheza bierzmowania*, w: *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwanie koncepcji*, red. P. Mąkosa, Lublin 2010, 265-296.
- Łabendowicz S., *Katecheza dorosłych Kościoła posoborowego w świetle dokumentów i literatury katechetycznej*, Radom 2007.
- Masini M., *Wprowadzenie do lectio divina. Teologia, metoda, duchowość, praktyka*, tłum. B. Żurowska, Kraków 2001.
- Mąkosa P., *Katecheza młodzieży gimnazjalnej w Polsce. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2009.
- Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 1997.
- Niemierko B., *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996.
- Olejniki S., *Dar. Wezwanie. Odpowiedź. Teologia moralna*, t. 4: *Podstawowe ukierunkowanie życia chrześcijańskiego*, Warszawa 1989.
- Paige T., *Duch Święty*, w: *Słownik teologii św. Pawła*, red. G.F. Hawthorne – R.P. Martin – D.G. Reid, red. wyd. pol. K. Bardski, Warszawa 2010, 159-167.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356.*
- Rollin B., *Jak żyć dzisiaj Regułą św. Benedykta. Komentarz do Reguły*, red. S. Wirpszanka, Kraków-Tyniec 2005.

- Scott J.M., *Wygnanie i odnowa*, w: *Słownik nauczania Jezusa oraz tematów czterech Ewangelii*, red. J.B. Greek – J.K. Brown – N. Perrin, Warszawa 2017, 869-875.
- Secondin B., *Modlitewna lektura Pisma Świętego*, tom I: *Zasady, przykłady i metoda medytacji lectio divina w grupie i dla osób indywidualnych*, tłum. A. Ryndak-Laciuga, Kraków 2006.
- Secondin B., *Modlitewna lektura Pisma Świętego*, tom II: *27 przykładów, aby nauczyć się medytacji Lectio divina*, tłum. A. Ryndak-Laciuga, Kraków 2006.
- Stypułkowska B., *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015.
- Stypułkowska B., *Samokształcenie kierowane w formacji biblijnej katechetów*, „*Polonia Sacra*” 11 (29) (2007) 21/65, 211-231.
- Urbańczyk F., *Dydaktyka dorosłych*, Wrocław – Warszawa-Kraków 1973.
- Wenk M., *Duch Święty*, w: *Słownik nauczania Jezusa oraz tematów czterech Ewangelii*, red. J.B. Greek – J.K. Brown – N. Perrin, Warszawa 2017, 145-151.
- Wons K., *Jak żyć słowem Bożym na co dzień*, Kraków 2000.
- Wragg E.G., *Trzy wymiary programu*, tłum. K. Kruszewski, Warszawa 1999.
- Zatorski W., *Ustyszeć słowo Boże. Praktyka lectio divina*, Kraków 1999.

III. Netografia

- <http://ps-po.pl/2014/03/01/kim-powinien-byc-mnich-powrot-do-zrodel-o-duchowosci-monastycznej-cz-3/>, [29.04.2016].
- [https://wyszukiwarka.efs.men.gov.pl: Studia Podyplomowe. Zawód Nauczyciel Przedmiotów Zawodowych. Materiały dla uczestnika. Moduł: Dydaktyka. Metody kształcenia – Dyskusja, oprac. M. Michalak., M. Sienna, rec. J. Moos, \[03.11.2018\].](https://wyszukiwarka.efs.men.gov.pl: Studia Podyplomowe. Zawód Nauczyciel Przedmiotów Zawodowych. Materiały dla uczestnika. Moduł: Dydaktyka. Metody kształcenia – Dyskusja, oprac. M. Michalak., M. Sienna, rec. J. Moos, [03.11.2018].)
- Wiedza*, w: <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/wiedza.html>, [14.07.2018].
- Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania*, w: <http://episkopat.pl/wskazania-konferencji-episkopatu-polski-dotyczace-przygotowania-do-przyjecia-sakramentu-bierzmowania/>, [26.07.2017].
- www.koweziu.edu.pl/pliki/poradnik/metody_nauczania.doc, [31.10.2018].
- www.koweziu.edu.pl/pliki/poradnik/metody_nauczania.doc, [31.10.2018].
- www.wikipedia.org/wiki/Metoda_nauczania, [31.10.2018].